

Nedvojbeno je da je ovom knjigom obogaćeno i ujedno olakšano istraživanje ogromnoga polja kulturne i druge povijesti vojvodanskih Hrvata, koje je još uvijek nedovoljno obrađeno, katkada čak i elementarno neistraženo. Iz toga razloga bibliografija *Nevena* je zasigurno od velike koristi svima koji su zainteresirani za povijest bunjevačkih Hrvata do Prvoga svjetskog rata, osobito istraživačima, prije svega imajući u vidu olakšanu dostupnost *Nevena* u digitalnome obliku. No, nadasve, ona je zapravo poticaj za daljnju bibliografsku obradbu nakladništva bačkih Hrvata, osobito u međuratnome razdoblju, koje gotovo vapi za bibliografskom obradbom.

No, slobodni smo iznijeti metodološki kontekst svrstavanja ovoga kapitalnog djela kao jedinu spornu činjenicu. S jedne strane, bibliografija *Nevena* je umjetno stavljena u okvir srpske periodike (edicija u kojoj je objavljena), s kojom ne samo jezično teško da ima veze, nego je i sâm sadržaj *Nevena* drukčiji – nakon jezičnih i nacionalnih lutanja i oscilacija (o čemu se govori i u uvodnoj studiji M. Cindori-Šinković), u godinama pred Prvi svjetski rat u njemu je prevladala hrvatska orijentacija bunjevačkih elita. S druge strane, ako se ovome doda i činjenica da se u uvodnoj studiji ne spominje jasno da je prvih trideset godišta *Nevena* samo dio njegova ukupna polustoljetna izlaženja – *Neven* je nastavio izlaziti već „17. studenoga god. 1918.“, kao nastavak prijeratnoga tečaja (o čemu formalno govori označavanje i godišta kao XXXI., ali i prvi poslijeratni urednik odvjetnik Joso Prčić, koji izričito u uvodniku *I kamenje popucaše nad grobom...* u prvom poslijeratnom broju piše: „Šta je? Što tareš oči, zar ti smeta

svitlost, pa me ne pripoznajesh? Ja sam 'Neven'. Ili si još nevjerni Toma? Poslušaj glas, gledaj u oči, stisni ruku. Jest! Ima povratka i iz groba: ta ja sam bio živ zakopan. U početku rata zakopaše mene i mnogo moje braće misleći oni da su nas usmrtili.“) i da je s prekidima izlazio sve do konca 1940. godine – razvidno je da je prijeratni *Neven* istrgnut iz konteksta izlaska ne samo ovoga lista, već i bunjevačke periodike uopće te osobito razvoja nacionalne svijesti bačkih Hrvata, te je nepotrebno otvorena mogućnost korištenja ove bibliografije za politikantska nastojanja radi dokazivanja navodne bunjevačke samosvojnosti. Naime, polustoljetna povijest izlaženja *Nevena* (1884.-1940.), sa svim promjenama njegove uređivačke, političke, jezične i nacionalne koncepcije, uključujući i povremene prekide izlaska, jedna je od najboljih ilustracija razvoja nacionalne svijesti bačkih bunjevačkih Hrvata, koja je pred oba svjetska rata završila s nedvojbenom hrvatskom orijentacijom.

Slaven Bačić

Živko Mandić, *Šokica sam i bit ću dovika*, Croatica, Budimpešta, 2009., 462 str.

Nakon objavljene jezikoslovne knjige *Antroponimija i toponimija bunjevačkih Hrvata u Madžarskoj* (Bibliotheca croatica Hungariae, Pečuh, 2005.), u nakladi budimpeštanske Croatice 2009. godine objavljeno je novo djelo Živka Mandića s naslovom *Šokica sam i bit ću dovika*. Ova pozamašna knjiga B5 formata, popularno-znanstvene namjene, plod je autorova dugogodišnjega sakupljačkog rada. Obuhvaća iznimno veliko mnoštvo sićušnih bisera, najkraćih

umotvorina santovačkih Hrvata, takozvane bećarce, bez kojih ni dandanas ne može proći nijedna veselica, moba, berba, svinjokolj, o svatovima da i ne govorimo.

Sama riječ „bećarac“ izvedena je iz riječi „bećar“ koja označava neoženjena, slobodna čovjeka obijesna ponašanja. Ovaj vid narodne pjesme ima tri osnovna ustrojna tipa: monološki, dijaloški i narativno-opisni. Općepoznati su diljem Slavonije, Like, sjeverne Bosne, Srijema, Baranje, Bačke i Banata. Smatra se da je humoristični oblik tih narodnih pjesama začet u Slavoniji te se otud i širio.

U *Predgovoru* Mandić piše sljedeće: „u svim razdobljima novije santovačke povijesti bilo je darovitih pojedinaca iz naroda koji su spoznali dražest pjesničke riječi, koji, osjećajući snagu važnih čimbenika ljudskoga života, i sami su se okušali svojevršnim umjetničkim oblikovanjem, stihotvorstvom, pa događaje iz svojega vremena neposredno pretočili u pjesmu, najčešće u takozvani bećarac, u tu slikovitu i sažetu formu stihovanog izražavanja, čime su otkrivali svoje duševno stanje, vedru stranu svog života, izravno iznosili svoje želje, čežnje, zanos, male radosti, najdublje osjećaje, dakako, ponajčešće naklonost i ljubav. Svaki topliji pogled voljene osobe, svaki uzdah srca mogli su biti podlogom za pjesmu. Bećarci, često u duhovitim stihovima, prate život, najrazličitija zbivanja iz svakodnevice uvjetovane i povijesnim i društvenim događajima, kadšto iznoseći kritiku pojedinih pojava ili ljudskih postupaka, nerijetko pak dajući oduška vječno prisutnoj želji za šalu, izrugivanje, dapače za zajedljivost. Uvijek u sprezi s pjevanjem, glazbom,

neobuzdanim pokretima, paradiranjem, lumpovanjem, plesom i bećarski nahećenim šesirima, te narodne pjesme bile su sastavnicom života našega čovjeka“ (str. 9).

Santovački bećarci pokazuju veliku tematsku razvedenost, stoga ih je autor, na u znanosti uobičajen način, prema njihovoj sadržaju, prema tematskom kriteriju, svrstao u određene skupine, čak u njih 67!, koje su naslovljene po jednom stihu bećarca iz dane skupine. Najviše ih nalazimo u skupinama *Oče moje garave i lipe* (gdje djevojka pjeva o sebi, str. 13-20), *Pivaj, sviraj, sad je pirovanje* (svatovski bećarci do vjenčanja, str. 254-266) i *Svi u selu od mene divanu* (stanovnici pojedinih ulica, poimence opjevani Santovci, str. 319-331).

Dok u drugim krajevima susrećemo gotovo isključivo bećarce s dva stiha, dotle su u Santovu vrlo česti bili oni s više stihova, tri, četiri, pet... Ponegdje, ističe Mandić, uočava se cijeli niz suvislih, logički povezanih stihova. Specifičnost je tih pjesmica i tzv. sumorni bećarac. Naime, Santovci su pjevali ne samo



kad su bili zadovoljni i sretni nego i kada su ih trle brige i mučile tuge, kada im je što tištilo dušu. Bećarcem su pokušavali ublažiti trnovitu stazu svojega života koja ih je vodila iz bijede i siromaštva u povremene uspone ili još veće padove. Tada su pjevali tu vrstu bećarca kojemu je melodija sjetna.

Mnogi ostvaraji srca i uma jednostavnog čovjeka, kod Šokaca, tiskani u ovom izdanju, dostižu vrhunce umjetničke usavršenosti, napose oni s leoninjskim srokom, tj. rimom unutar jednoga stiha, kao npr. „Nisam lipa, al nisam ni slipa: / jesam bolja neg inoća moja“.

Tko upozna ove prekrasne pučke umotvorine, složiti će se s autorovom tvrdnjom: „Bećarce naprosto nisam smio prepustiti iščeznuću, ta u njima se zrcali svagdašnjica našega čovjeka, njegova prošlost i svjetonazor, njegova doživljena, odradovana i odbolovana mladost, u njima se odražavaju i starodrevni običaji, vjerski život, nošnja, uresje, veselice, štoviše, i olovne ratne godine, politička zbivanja, nacionalna obespravljenost, klasna podjarmljenost u prethodnim društvenim sustavima, njegov uzaludni otpor maćehinskoj sudbini, borba za narodnosnu posebnost, njima su moji suseljani zaslađivali protok svog života, i pogotovo zato što su ispjevani ni na kojemu drugom doli na izvornome, meni najmilijem govoru santovačkih Hrvata“ (str. 11).

U vrijeme skupljanja ovih pučkih književnih ostvaraja većina kazivača bila je već u poodmakloj životnoj dobi. Autoru su kazivali bećarce uglavnom iz svoje mladosti, s početka XX. stoljeća. Mnogi su se sjećali omiljenih bećaraca svojih roditelja, djedova i baka, zato tu nalazimo i one koji su pjevani u još dubljoj

prošlosti. Iz njih nam zrači neki topao dašak davno prohujalog doba. Kroz te stihove i sami poniremo u svagdašnjicu tih naših sunarodnjaka, marnih težaka odanih rodnoj grudi, postajemo čežnjivi za vremenom u kojem se toliko maštalo o trajnim i općeljudskim vrijednostima. Popis svih kazivača, s navedenom godinom i mjestom rođenja, autor je donio na koncu knjige (str. 425-428).

Posebnu odliku knjige čini šezdesetak starih santovačkih fotografija s kraja XIX. i iz prve polovice XX. stoljeća. Skrećem pozornost i na 540 bilježaka koje sadrže tumačenja nekih bećaraca, odnosno rezultate istraživanja u matičnim knjigama (str. 437-459), te na rječnik manje poznatih riječi (str. 429-436).

*Marko Dekić*